Tečaj XVIII.

NOVICE

List 14.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol eta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 4. aprila 1860.

Ali se bomo tudi mi sladkega sirka poprijeli?

Poslednje dve leti se je sila veliko začelo od sladkega ali sladkornega sirka (sorghum saccharatum, holcus saccharatus, Zuckermoorhirse, Zuckersirk) govoriti in njegova slava se razlega iz Kine v Ameriko in Evropo noter do naše slovenske zemlje na Stajarskem, kjer ga že dve leti sl. štajarska kmetijska družba zlo priporoča kot posebno dobro živinsko klajo.

Naš prečastiti rojak, misijonar gosp. Franc Pirc v Ameriki, kteri vedno kaže, da ni pozabil domovine svoje, in kteri noče, kakor večina druzih misijonarjev, da bi se mu le dajalo, ampak če le more, tudi pošilja iz ptujih dežel semen, ki bi utegnile našim krajem koristne biti, je poslal tudi lani mervico tega sirkovega semena iz severne Amerike svojemu prijatlu gosp. F. Schmidt-u v Šiško in je poterkal s tem darom na vrata krajnskih gospodarjev, rekoč: „Serčno želim, da bi tudi moji Krajnci poskusili ta sirk (Chines sucre cane), ki je za klajo, moko in cuker tako dober, in so ga pred 2 letoma iz Kine pripeljali v Ameriko, kjer se v gorkih krajih in dobri zemlji verlo obnaša in po 15 čevljev visok zraste. Jez ga bom vpeljal po vseh svojih indiških, francozkih in nemških misijonih. Dobro srečo!“

Na Ogerskem ga pridelujejo že neke leta v Babolni z veliko hvalo, in tudi štajarska kmetijska družba ga priporoča, kakor smo v 10. listu letošnjih „Novic“ brali, kjer je gospod prof. Hlubek z malo besedami veliko hvalo dal sladkemu sirku rekoč: „Sladki sirk je vreden, da se ga kmetovavci na vso moč poprimejo, ker ne potrebuje tako močne zemlje kakor turšica (koruza), pa se dá trikrat kositi za klajo, turšica pa le enkrat.“ Dostavil je dr. Hlubek iz štajarske skušnje še to, da iz južnega Francozkega dobljeni sirk se je bolje zarastel, kakor ogerski iz Babolne, al babolniško seme je bolje kalilo kot francozko, ki je bilo morebiti mešanca več let“.

Po teh priporočilih ni mogla krajnska družba v nemar pustiti toliko hvaljenega sladkega sirka, in se je obernila do slavne štajarske družbe, naj ji pošlje par mernikov za poskušnjo. Al ker ga je razposlala domačim kmetovavcom veliko, ga nam je le toliko funtov poslala, da ga bomo poskusili na družbinem vertu in ga dali kakim 6 poddružnicam za poskušnjo.

Da pa bojo naši gospodarji vedili ravnati s tem sirkom, jim povemo sledeče:

Rastlin, ki spadajo v versto sirkov (sorghum), je več sort, ki so domá v toplih krajih in kterih seme je živež za ljudí in živino. Po več krajih znan je navadni sirk. iz kterega se tudi metlje delajo. Tudi neki sladek sirk je znana rastlina v naših toplejših krajih, kakor v Istri, na Goriškem, Vipavskem, al ta domači sirk ni tako hvaljen kakor je kineški. V vipavski dolini sejejo navadni sirk, s turšico vred in prešiče ž njim pitajo. Dr. Burger v „Lehrbuch der Landwirthschaft“ leta 1830 pravi, da ima v istriških in goriških krajih pridelovani sladki sirk precej sladčice v steblu in da daje veliko klaje za živino, ki njegovo perje rada jé; al seme (zernje) ni veliko vredno, in moke iz tega zernja, s turšično moko zmešane, nikjer drugod, kolikor je meni znano, za jéd ne rabijo kakor v Istri“. Tako piše gosp. dr. Burger o sirku v naših krajih znanem, kterega pa kineški, nedavnej na Francozko in v nektere dežele našega cesarstva pripeljani, potem, kar zdaj od njega pozvedamo, veliko veliko prekosí. Je tedaj vreden, da ga poskusimo.

V časniku štajarske kmetijske družbe se bere o sladkem sirku to-le:

Leta 1858 smo poskusili tukaj sirk pervikrat goveji živini pokladati; prav rada ga je jedla in še raje kot dobro travo. Lani je grof Buselle na svoji grajšini v Wildon-u veliko sirka vsejal, ga trikrat kosil (žel) in z velikim pridom kot sirovo (frišno) klajo govedom pokladal. Na južnem Francozkem ga pridelujejo že veliko, in severni Amerikanci so se ga lotili, da bodo cuker iz njega delali in tako zamorskim kolonijam slovó dali.

Gosp. S. Favier, véliki posestnik na južnem Francozkem, piše o sirku dr. Wolf-ovemu kmetijskemu časniku tako-le:

Danes Vas hočem soznaniti z neko posebno rastlino, ki vse druge rastline prekosí in ki bo velika pomoč kmetijstvu in neprecenljiva dobrota premožnim posestnikom ravno tako kakor ubogemu kmetu. Naj ga nobeden ne zanemari! To je sladkorni sirk, ki ga je M. de Montigny, francozki konsul v Šanghai-u, nedavnej pripeljal iz severne Kine in ga imenuje severnokineško cukrovo terstje (Nordchinesisches Zuckerrohr). Na južnem Štajarskem pridelujejo iz tega sirka že veliko cukra in vinskega cveta, zlasti pa ga hvalijo za živinsko klajo. Sejanega med 10. in 15. aprilom (malitravnom) so trikrat želi in ga pokladali ali sirovega (frišnega) ali pa kakor seno posušenega; posušen zgubi 2 tretjini svoje teže.

Seje se tako-le: Ko je zemlja kakor za setev turšice pripravljena, naj se z brazdarjem (Furchenzieher) podolgoma napravijo po 2 pavca globoki razorji, dober čevelj saksebi. Seme sej potem z roko v razore tako, da je zerno od zerna po 2 do 4 pavce narazen. Setev potem povleci z brano ali valjarjem.

V 2 ali 3 tednih se prikaže sirk iz zemlje, in čez 3 tedne potem zraste za 3 do 4 pavce visok. Blizo 14 dní ostane skor tako velik kakor je, njegovo perje začne rumenkasto prihajati in zdí se kakor da bi setev hirala. Al ta prikazen naj nobenega gospodarja ne ostraši! Komaj preteče 14 dní, zelení spet in odslej raste veselo.

Kadar je sirk za dobre 3 čevlje visok, ga žanji vsaki dan več ali manj, kakor ga potrebuješ, ali pa ga daj za zimo kakor seno sušiti.

Enkrat požeti sirk spet iznova raste in do konca novembra (listopada) ga moreš še dvakrat žeti.

*) Kdor pa želí kupiti tega zlo hvaljenega sirkovega semena, ga dobí v Ljubljani na vertu kmetijske družbe pri gospodu Skale-tu funt po 40 nov. krajc. Tudi seme rusovskega (rigajskega) lanú je tù naprodaj funt po 70 nov. krajc.

Sirk poganja pozno in mesca avgusta (vélikega serpana) je v najbolji rasti. V merzlejših krajih seme nikjer ne dozorí.

Vsaka zemlja, tudi pešena, se mu prileže, če je le dobro pognojena in obdelana; tam, kjer se turšica dobro obnaša, je tudi zemlja za sirk pripravna.

Za klajo se dá sirk tudi pozneje sejati. Tudi se dá na preorano deteljše, kjer je rudeča detelja stala, sejati, tudi po požeti ogeršici mesca julija (malega serpana) vsejan se more pred vsemi Svetimi še dvakrat žeti in vsa živina ž njim prerediti.

Ako daš molzni kravi 40 do 50 funtov frišnega sirka na dan, ti bo dala mleka toliko kot po vsaki drugi najbolji klaji, in vsako živinče se bo po tej klaji kaj dobro opomoglo.

Nazadnje ti pridejo še mesnate sirove korenine na dobro, ako jih izruješ, kuhaš kakor krompir in prešičem dajaš, ki jih radi žró. Na oral (joh) zemlje se potrebuje 16 funtov semena.

Ako se sirk za seme seje, je treba še to-le vediti kar so na polji c. k. kobilstva v Babolni (k. k. Babolner Gestütte) zvedili.

O sv. Mihelu je zrastel za seme pušeni sirk 8 do 9 čevljev visok; pridelalo se je na oralu zemlje $63^1/_3$ vag. semena; vagán je vagal 48 funtov. V mlinu so dobili iz 1 vagána semena 35 funtov tergane ali zernjene moke (Schrottmehl) in $11^1/_4$ funtov pa mekín (Hülsen), $1^3/_4$ funta se je pogubilo. Iz omenjenih 35 funtov tergane moke se je dobilo 13 funtov čiste moke, 22 funtov pa otrobov. Drob in mekíne jé goveja živina kaj rada; moka je černi zadnji reženi moki podobna; kruh iz te moke ni ravno zopern, pa za človeške usta, ki so boljega vajene, ni; je preojster.

Ako se sirk za seme seje, je treba ga v širjih verstah sejati; ena versta naj je od druge poldrug čevelj; za klajo je po babolniških skušnjah dosti, ako je versta od verste po polčevlja saksebi.

V Babolni so dvema slaborejenima voloma več tednov le sam frišen sirk pokladali; prav rada sta ga jedla in se nekoliko odebelila.

Kaže tedaj tudi nam, da se poprimemo sladkega sirka!

Narodnost in slovenščina v Gorici.

(Konec.)

Značaj našega, dasiravno s slovenskim obročem okovanega mesta — obračajmo to reč kakor hočemo — je in ostane — furlansk. Italijanski govorijo judje in italijanski vseljenci, sicer pa se poslužujejo tudi Furlani njih pismenega jezika, kjer se furlanski sploh ne piše. Nahajajo se v tem narečji le nektere bukve bolj šaljivega zapopadka, koledarčki, travestirana Eneida in Georgikon Virgilijev. Nemški govori plemstvo, ki je med nami nekaka oaza (zná pa tudi ljudski furlanski in italijanski jezik); ptuji vradniki, vojaški častniki, pokojniki; in deloma tudi slovenska, po nemški izšolana gospôda.

Slovenski pôsli in novi vseljenci govorijo po slovenski, dokler se ne pofurlanijo, kjer škricova suknja je čuden magnet in prosti „šklav“ nima dovolj moralne moči, da bi se furlanski civilizacii ustavljal.

Gorska dekla je komaj par tednov v mestu, in že se sili furlanščino lomiti; če pa govorí po slovenski, ne govorí več po domače, ker s kmečko besedo bi utegnila mestno besedo oskruniti. Kakor obleko je treba tudi domačo slovenščino po kopitu furlanske gospodinje prenarediti. Slovniške sklone, čase in naklone skor še manj pozná kot belo domačo pečo.

Vse prav, pa kaj imajo dekle z gimnazijo opraviti? Ne zamerite; mi se je zareklo; hotel sem le sinove modric popisati. Tudi njim se škricovska furlanščina kaj rada in berž prikupi, in prostovoljno ji izročijo žezlo na ulicah in v šoli in se kar ne bojijo strele serditega „Jovis tonantis:“ „Kdor zaničuje se sam, podlaga se tujčevi peti“.

Zakoni med slovenskimi ali slovensko-laškimi posli, ki ostanejo v mestu, niso le izvirek proletarijata, temuč prava kuga za versko in narodno odrejo otrok. Stariši perve verste molijo in se pogovarjajo med sabo po slovenski, v pričo otrok pa, ki so za slovenščino „generatio viperina“, se silijo po laški, da jih ne pohujšajo; pervotno najvažniše versko podučevanje je celó nemogoče; pa tudi jih ni menda bolj spačenih in sirovih otrok, kot so ti furlanski pankerti slovenskih starišev s slovenskimi priimki. In gotovo več kot polovica goriških prebivavcov je ali je bila te baže.

V taki babilonii tedaj živijo leta in leta naši slovenski učenci. Domá slišijo večidel le furlanski ali slovensko-furlanski jargon, po ulicah poverh še italijansko-slovensko-nemško žlobodranje, in v šoli se ukvarjajo s staro klasičino v poterjenje, menda, poslednje slovniške izjeme. To je vendar le preveč plevéla za slovensko pšenico!

Posebna prikazen v naši gimnazii, ki ima svoj vzrok v popred omenjenih okoljšinah, je znamenito število narodnih polutanov. Človek ne vé, kaj početi s tacimi topirji; njih narodnost je le negativna, in obstojí v tem, da se slovenščine sramujejo in jo zaničujejo.

Vsem tem neugodnim uplivom, razmeram in zaderžkom podaja pa še le pravo moč tista železna srajca, ki oklepa vse misli, djanje in nehanje šolske mladine — nesrečni klas, „scholae discunt“. Veljava slovenskega klasa ni bila in ni še določena. Po sedanji vredbi mora učenec perve tri tečaje tako dolgo obiskovati, dokler ni zrel za izobraževavni tečaj; sme se tedaj, če je treba, 2 in 3 leta v enem razredu obderžati, in to — pravijo eni — je zadosti ojstra pokora za slovensko dvojko, in ni je treba še v načelni klas zarajtati. In res utegne biti včasih razmera med učenci ravno tistega gimnazijalnega razreda nekako posebna; pogreša se tisto važno „ceteris paribus“ — podlaga pravične razsodbe. Postavimo: zmed 4 učencov enega gimnazijalnega razreda obiskuje 1. (rep.) 3. slov. tečaj; 2. ponavljavnega 3. (Lah) 3. ali ponavljavnega laškega; 4. (Lah ali Nemec) 1. slovenskega. Učbena tvarina ni nikjer natanko in postavno določena, in terjatve raznih učiteljev so razne; uprašam tedaj: se smejo li vsi štirje z enakim vatlom meriti? In vendar je to slovenščini v znamenito škodo. Dvojka iz kterega koli druzega nauka dá načelno dvojko, in le slovenska (rep. laška) dvojka nima te moči. To krati slovenščini čast in veljavo. „Sublatis studiorum pretiis etiam studia ipsa pereunt“ (Tacit. Annal.)

Nekterega naših kolegov bo mikalo morebiti zvediti, kaj je prav za prav naš ponavljavni tečaj, kteri obsega vso zgornjo gimnazijo, in dobiva vsako leto nov kontingent, namesto razpuščenih veteranov? V 1. klopi sedi petošolski novinec in v zadnji ponosni kandidat zveličavne „mature“. To pedagogično zastavico smo poskusili mi tako-le rešiti: Poglavitna reč so pismene vaje; sicer pa se spravi vse, kar se hoče razlagati v 4 kupe, in po tem kolobarji sliši ta še le v 4. letu, kar uni v pervem.

Ta važni razred se je začel, kakor sem že gori omenil leta leta $185^7/_8$. Tedanji šesto-, sedmo- in osmošolci so počivali že 1, 2, 3 leta po doveršenih zapovedanih tečajih; ravno tako dolgo so počivali, da se je skor ves slovenski sok ž njih izcedil, in nekteri nosijo še zdaj „iniquitates patrum“ (poprejšnih okoljšin). „Frangas citius, quam corrigas, quae in pravum induruerunt“. (Quintil. Inst.)

Koliko lupin, preden se pride do jedra! Sedanji stan slovenščine v naši gimnazii po vsem, kar sem razložil, je tak-le:

Novinci v pervih razredih ne poznajo razločka med slovenskim in kterim koli drugim naukom, kjer ga tudi učenik noče poznati; prav voljni so in pridni. Do 3. slovenskega razreda se morajo ne le slovnice in pravilnega

pisanja „en gros“ navaditi; temuč jezik in peró jim mora že precej gladko teči. Za ohrambo te temeljne stavbe mora potem učenec sam skerbeti, kjer izobraževavni razred (po eno uro) utegne komaj lepšati in ličiti, tem manj z novega zidati. Sedanjima učenikoma ni slovenščina pasterk, in čas, ki sta ga nji odločila, ni drugim dolžnostim vkraden pičel ostanek, marveč dovolj obilen in s popolno zavestjo po resnim prevdarku domorodni reči posvečen.

In vspeh? Vem, da stanú slovenščine po raznih gimnazijah ne gré vselej soditi po uskokih, ki se preseljujejo iz ene gimnazije v drugo; pa če je to merilo tù pa tam pripuščeno in če je res, kar od drugod beremo in slišimo: naj bojo domoljubi zastran goriške gimnazije brez skerbi. Sostavki, ki jih nekteri naših fantov vkljub vsem neugodnim okoljšinam in zaderžkom, v 1 uri brez „slovnice in besednjaka“, spišejo, so — — — —

„Toda služabnici molk, sodba spodobi se vam“.

Sodite! sicer pa varujte se, da vas Prešernova pušica ne zadene:

„Le čevlje sodi naj kopitar. *)

Sploh veljá, kakor povsod, tudi tukaj, kar je že Seneka vedil, da „multum restat operis, multumque restabit“. Mnogo ledine je še za vse in za slehernega, toda „laus non est in facto sed in eo, quemadmodum fiat“; in Ciceron je resnico govoril, rekši: „Semper me causae eventorum magis movent, quam ipsa eventa (Att.).

Še nekaj! V 48. listu 30. nov. pr. l. omenivši dopise iz Tersta in Gorice v dunajske časnike zastran cesarskega ukaza 8. avgusta 1859 se pritožijo „Novice“, da jim v tej zadevi nihče ne piše, in pozneje se je še nekdo drug nad tem molčanjem spodtaknil.

Glasoviti ukaz zastran učbenega jezika se je tudi pri nas skoraj strastno pretresal, in dotični sostavki po časnikih so bili za nekaj časa vso drugo politiko v kot potisnili. Naši furlanski „italianissimi“ s klobukom à la Cavour — imena nekterih pa se končujejo v „ič“ in „ek“ — so trobili ravno tako, kakor pred 10 leti. Zarivši gobec v mestni prah, kakor štruc, ni čuda, da ne vidijo nobenega Slovenca okoli sebe. Omikonosni Nemci pa in njih reponosniki imajo v tacih rečeh svojo posebno taktiko. Prepiraje se z Lahi nastavijo risane slovenske topove in dokazujejo, da v 10 letih je v goriški gimnazii 20% več Slovencov kot Lahov, ergo — slovenska bo gimnazija, če nima biti nemška. Proti nam pa obračajo Armstrongove baterije, tiste capaste ugovore, da nimamo bukev, slovstva in učenikov. Mi pa, ki nismo ne ideologi ne utopisti, smo berž spoznali, da ukaz je — ukaz. Sicer pa smo gladovno požirali in prebavljali neprecenljive sostavke v „Novicah“; △ dopis iz Marburga v graškem „Telegrafu“, ki je meril in zadel protivno stranko naravnost v serce, je bil nekemu tukajšnemu domorodcu po neznanem potu došel. Kar se tiče naše gimnazije, je „neizprosljiva logika djanskih razmer“, ktera nas — gluha in slepa za vse drugo — s tem le dilemom zavrača: ali dvojna (slovensko-laška) gimnazija, — in tù se razbije ves naš up na školji dnarnih zadreg, — ali pa nemška. Tako premišljevanje tare duha in je menda vzrok molčanja tukajšnih Slovencov v tej zadevi. Njih geslo je: Molči in delaj po vesti in postavi. —

Ravno ko sem sklepal ta sostavek, nam doide od visokega ministerstva nek učbeni red za češki jezik na nekterih čeških gimnazijah v prevdark, in upraša se: ali bi se ne prilegel morda tudi primorskim gimnazijam, kjer so pa razmere zavoljo dveh deželnih jezikov bolj težavne. Po tem načertu bi se razlagala slovenščina po vseh gimnazijalnih razredih po 2 do 3 ure. Kakor se zdi, je deželnim jezikom v Primorji nova doba napočila, in cesarski ukaz bo, če ne po čerki, saj po duhu tudi pri nas veljavo zadobil. Upajmo! veternica se obrača po jugu, in sionski čuvaji ne spijo. Njih zmage in pridobitve bom ob svojem času naznanil; sicer pa tolažimo se:

„Quod ratio nequit, saepe sanavit mora“. (*Sen. Agam.*)

V Gorici 10. marca 1860. Andrej Marušič,
katehet spod. gimnazije in učitelj slovenščine.

*) Sapienti sat!

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

„Če greš v križem-svet, najdeš Kranjca“, je star in resničen pregovor. Menda je ni zemlje na svetu, kamor bi ta ali uni naš rojak ne priblodil, največ pa jih je na Horvaškem, v vseh stanovih, v vseh mestih, skoraj v vsaki vasi jih boš najdel in sèm ter tjè celó kupoma. Ne bom se motil, če pravim, da Horvaška najmanj 30.000 Kranjcov redí.

Zato mi se ne zdi od več, nekoliko bolj natanko o njih in o njihovem življenji govoriti, in to mi je tem slaje, ker sme Slovenec s svojimi ljudmí zares ponosen biti. Naj bodo domá ali drugod, povsod jih dičijo taiste čednosti: pobožnost, delavnost, iznajdenost, poštenje in dobra volja in še marsikaj druzega, kar je na čast njim pa tudi narodu, iz kterega so se rodili. Rekel sem, da so iz vseh stanov naši ljudje po Horvaškem najti, vsak stan pa ima svoje navade in zato bom tudi po stanovih življenje Slovencov ali Kranjcov, kakor nam Horvatje sploh pravijo, premišljeval.

Naj začnem z izobraženimi ljudmi ali z gospôdo, ktere se je slasti zadnje leta dokaj tù naselilo. Treba jo je razdeliti zopet v sedijočo, ki si je na Horvaškem novo domovino našla, in pa v tako, ki je le zavolj kake službe, posebno pa cesarske službe na Horvaškem, in se utegne pred ali pozneje zopet izseliti.

Sedijoča gospôda so slasti kupci ali pa sploh hišni posestniki, ki so sami še Slovenci, otroci pa že Horvatje. Želeti bi bilo, da pride take gospôde več na Horvaško. Najpred je dobiček tù lože kakor domá, potem bi pa tudi za naše sosede koristno bilo. Mestno življenje se njim ne prilega, zato jim silijo v domače mesta vse preveč tujci nemške in hebrejske kervi, da bi sèm ter tjè človek pred mislil, da je na Nemškem ali na Poljskem, kakor pa na Horvaškem. Slovenski mestnjani pa se kmali novega kraja in novih ljudi privadijo, med njimi in med Horvati ni nobenega sovraštva, marveč so sploh spoštovani zavolj vse skoz možkega obnašanja, pa tudi jezika se za silo navadijo in otroci so jim že čisti Horvatje. Sovražnikov narodnosti med njimi ni najti, le v Zagrebu so mi za enega povedali, pa še ta nima slovenskega imena.

Da so Kranjci, jih človek precej pozná, da le usta odpró, če tudi po horvaški govoré. Popotovaje v Zagreb sem imel nekaj kupiti, pa grem — bilo je v Jaski — v pervo prodajavnico. Gospodar mi pokaže, kar ima in pravi: „Sem rek'l vre iz Reke mi drugo dopeljati, pa mi jošče ni došlo“. Jez sem koj po pologlasniku spoznal, da mora Kranjec biti, pa se nisem motil; prišel je pred mnogimi leti že v Jasko in se je dobro horvaški naučil, pa ga le še jezik razodeva, kakor razodeva Slovenca sploh, naj govorí kteri koli jezik. Spoznal sem tako tudi v Varaždinu rojaka; že 48 let je tam živel v časti in bogastvu kot eden pervih kupcov in je govoril horvaški kakor rojen Horvat, vendar pa se ni mogel navaditi čistega izgovora. Mesto „bila“ je marsikdaj še mu ušlo „bla“. Da ne potegnejo slovenski mestnjani na Horvaškem s tujci, sem se posebno v Reki prepričal. Že dolgo se tù laška in narodna stranka kavsate; naših ljudí pa ni nobeden še k uni prestopil, čeravno jih je dosti tukaj. Pravil mi je kupec domá na Gorenskem v Kropi, kako so ga zavolj tega laškutarji sovražili in ga za „špijona“ imeli in da niso več od njega kupovati hotli. Vendar pa je le stanoviten ostal. Ko je najhuje se zmedlo, zbolí, kar sliši naenkrat bobnanje in na-

*

rodno godbo. Precej je vedil, da so morali Horvatje v Reko priti in veselje ga je tako prevzelo, da je skočil iz postelje in svojim bratom nasproti hitel, da jih pozdravi; in od tistega hipa mu je celó bolezen prešla. Le ena reč mi se pri teh ljudeh nerodna zdi, dasiravno je niso sami krivi. Imena so jim nad prodajavnicami tako čudno popačeno napisane, da bi se človek na nje jezil, če bi ne vedil, da je ta pisarija na Kranjskem v kranjskih kerstnih bukvah, v šolah in pisarnicah domá. Vsakod se bere po Horvaškem kakor v Ljubljani: Glantschnigg, Kooss, Jerouschegg, Jellen itd. Včasi je v teh napakah še druga smešnica. V Oseku živí Gorenec, mal kupec, ki mu se Jereb pravi, kar pa se po gorenski Jeref izgovarja, toda gospodu, ki mu je to ime pokvaril, ni bil dovelj en sam f, pripisal mu je še enega, in brati je zdaj nad štacuno: „Joseph Jähreff“, — le po naključbi sem zvedil, da je ta „Jähreff“ moj rojak. V Reki pa živita dva brata, ki se za „Zajca“ pišeta, nju klasični napis pa je: „Frateli Saitza“; tedaj trije jeziki ob enem: zraven laškega „frateli“ je slovensko ime s slovenskim dualom in z nemškim lišpom *ai* in nemško čerko *tz*. Te rečí so sicer povsod abotne, posebno pa se človeku rogovilaste zde, če jih v tujem kraji in med drugim narodom zapazi.

Kar pa se tiče pridnosti, se daje tem našim ljudem povsod enoglasna hvala; prišli so med Horvate večidel revni, nekteri v službo, drugi pa s kakim prihranjenim tolarčkom, da si precej na svoje roke kaj začnó. Delaje noč in dan in ogibaje se nepotrebnega lišpa in dragih veselic so sčasoma si opomogli, in si kupili hiše in obilno vsakoverstnega blaga, da jim bodo tudi otroci kupci ali obertniki, vsakako pa sami svoji, kar starši od konca niso bili, pa so vendar nazadnje z marljivostjo dosegli, občutivši grenkost tuje službe in tujega gospodovanja. Se vé da ne steče vsakemu tako dobro; marsikterega Kranjca zakoplje na Horvaškem prehudo pijančevanje, sploh pa se vendar reči sme, da so naši obertniki in kupci verli možje, ki si znajo lepe krajcarje zaslužiti, pa si ob enem tudi poštenje ohraniti. Bil sem lansko jesen v Samoboru, pa sem tožil tamošnjemu učitelju Heroviću, da sem povsod še na kakega rojaka se nameril, le v Samoboru nikogar ne poznam in vendar bi rad nekoliko dní ondi ostal, ker ga saj za me na Horvaškem ni lepšega kraja ne priljudnišega mesta kakor je Samobor. Častitljivi starec mi reče na to, da naj grem z njim, pa mi bo že kaj o Kranjcih povedal. Res greva in približevaje se „staremu tergu“, malo postojiva, ker je učitej marsikaj pripovedovati začel. Ni še sto let, mi pravi, ko je bil Samobor napol manji; stari terg je stal tod le v tej soteski in je bil nekdaj terdnjava. Imel je toraj vrata, da se je zapiral in pa zatvornico, da se je mogla zoper sovražnike voda izpustiti. Hiše v njem so bile zgolj nizke, lesene in s slamo krite; v ničemur se ni od drugih vasi razlikoval, le uni grad tam na hribu ga je nekako lišpal.

Pred sto leti po priliki pa so jeli Kranjci sem zahajati, in so začeli novi Samobor zidati; todle na ravnem, pervo hišo je postavil neki Primec, poleg njegove so zidali drugi Kranjci in po njihovem izgledu tudi domači vseskoz zidane, lepe hiše, kakor vidite, in tako se je sčasoma tudi stari terg spremenil, da je zdaj saj nekoliko mestu podoben. Kranjcov pa živi še zdaj dosti tukaj, večidel so vsi premožni, — tù imate precej enega. To rekši mi pokaže zdravnika Tičarja, rojenega Gorenca, ki je ravno memo šel. Kmali se soznaniva s tem rojakom, pa me pelje v svojo čedno hišo. Pridši v Samobor ni imel groša, zdaj pa se more že med premožniše šteti. Soznanil me je potem še z drugimi Kranjci, vsi so mi rekli, da jim gré dobro, bolje kakor domá; en dan smo imeli pri enem, drugi dan pri drugem večerno veselico in marsikaka slovenska narodna pesem se je zapela. O čem pa sem se posebno radoval, je bilo to, da so gospodične slovenskega rodú med sabo le po horvaški se menile, ne pa v kakem tujem jeziku, kakor se celó horvaške gospodične le preveč spakujejo. Morebiti pa, da ni sploh tako; toda v Samoboru sem našel to povsod pri slovenskih deklicah. — Toliko o sedijoči gospodi.

Vse drugač pa mi je govoriti o tisti, ktero je kaka služba na Horvaško pripeljala; za njo se mora, ako resnico govoriš, sploh reči, da jo ljudje nič kaj ne čislajo; sèm ter tjè jo celó hudo sovražijo. Vzroka sta dva. Pervi, da so bili Horvatje popred samostojnosti navajeni; imeli so zgolj svoje vradnike, le najvišji poglavarji in nekaj tudi učitelji so mogli tujci biti, če ni bilo domá pripravnih ljudí zato, sicer so pa v čisto národnih službah le národne ljudí terpeli. Te autonomije zdaj več ni, kakor je sploh v nobeni kronovini ni, in ne dá se tajiti, da se ljudstvu še zdaj močno po nji toži in ravno zato gleda nekako srepo vse tuje vradnike in tedaj tudi — Kranjce. Potem pa je premisliti, da se nekteri naši ljudje tako obnašajo, da jih res nihče rad imeti ne more; in kar eni delajo, se potem tudi drugim pripisuje, ki so čisto nedolžni. Tako na priliko nekteri, svoje nemščine navajeni, mislijo, da brez nje ni izveličanja, na Horvaškem pa je národna zavest bolj živa kakor pri nas; saj izobraženih Horvatov nobeden brez nje ni, in se vé da jim hudo dé viditi, kako se domači jezik spodkopuje zoper naravo in potrebo in celó zoper očitne postave. Žal mi je povedati, pa je gola resnica, da so nekteri naši ljudje krivi, da je sèm ter tjè v pisarnicah národni jezik izginil, kjer po postavi veljavo ima in da se celó prostim ljudem, kakor pri nas, nemške pisma pošiljajo. Tako je tudi res, da niso nekteri naši možje dajali narodnemu jeziku v šolah, kar mu je po pravici in po postavi šlo; res je, da so nekteri naši ljudje (toda ne skoraj vsi, kakor nekteri Horvatje govoré) narodnost za burko imeli in celó menili, se vladi prikupiti, če jo teptajo in vsakod spodrivajo.

Vse to je kakor pravim, žalostna resnica in (naj bi nihče ušes tej resnici ne zamaševal!) nesreča za narod in za vlado, pa tudi za take ljudí same, ker jim nihče ne zaupa. Tudi bi bilo našim vradnikom premisliti, da niso domá, ampak med ljudstvom, ki je v vseh rečeh manj omikano od našega, ktero bi sčasoma jim hvalo vedilo, ako bi s svojimi vednostmi in s svojimi zmožnostmi ga izobraževali, sicer pa ž njim, kar je moč, poterpljenje imeli. Pa tudi zoper to nekteri grešé; poznam našega človeka, davkarja, ki je kmetu zavolj neplačanih davšin dal vse prodati, celó posteljo in poročni perstan! Kdo bi dvomil, da so take rečí vladi na največjo škodo in tedaj, da se zoper njeno voljo godé? Toda taki zoperniki narodni so le poredkoma najti, in zato mislim, da je poglavitni vzrok, da te naše gospôde ljudje ne ljubijo, poprejšna autonomija. Da pa te več ni, pa nismo krivi ne mi in tudi vlada ne; sicer bi v deržavi prevelika neenakost bila, ki bi se z njeno edinostjo ne ujemala.

Pa še tudi to gospodo bom na dvoje razdelil, v staro in v mlado, in vsako bom posebej popisal. Ta delitev je popolnoma po naravi, ker je razloček tako velik skoraj kakor med nočjo in med dnevom. (Dal. sl.)

Kratkočasno berílo.

Posvetni blagri.

1. Blagor jim, kteri ničesar nimajo, ker nikdar ne bodo okradeni.
2. Blagor nevednim, ker nikdar ne bodo nadleževani z nepotrebnim vprašanjem.
3. Blagor jim, kteri nikomur ne verjamejo, ker ne bodo nikdar ogoljufani.
4. Blagor jim, kteri se ne tožujejo in ne pravdajo, ker jim ni treba mazati.
5. Blagor čmernim, ker vsak se jim rad umakne.
6. Blagor jim, kteri imajo màlo jesti, ker ne bo jih želodec bolel.

7. Blagor jim, kteri niso ničesa dolžni, ker ni treba se ugibati posojevavcem.

8. Blagor zdravim, ker njim ni treba piti grenkih pa dragih pijač.

9. Blagor neoženjenim, ker ni treba se bati, da bi jih ušesa bolele.

10. Blagor starim, ker ne bo treba se jim več dolgo po svetu ukvarjati.

Jezikoslovne posebnosti.

S klobuki mi le glave pokrivamo, Nemci pokrivajo z njimi tudi perste, ker pravijo — *Fingerhut.*

Nemci tudi cuker (sladkor) na klobuke merijo, ker pravijo — *Zuckerhut.*

Čevlje nosimo mi le na nogah, Nemci jih nosijo tudi na rokah, ker pravijo — *Handschuh.*

Tudi po klancih voznim kolesam čevlje podkladajo, ker pravijo — *Radschuh.*

Nemci so menda kdaj imeli ženske vedno zaperte kakor Turki, ker še zdaj Nemci imenujejo žensko — *Frauenzimmer.*

Nektere ribe so pri Nemcih leséne, ker jim pravijo — *Stockfisch.*

Navadno se ljudje na svet rodijo, pri Nemcih se kujejo, ker pravijo — *Menschenschlag.*

Hlače se narejajo iz sukna ali pa iz druge robe; Nemci jih imajo tudi iz vode, ker pravijo — *Wasserhose.*

Narmanj se ujema z resnico v nemškem jeziku oštir, pravijo mu — *Schenkwirth.*

Nobenemu nič zastonj ne dá, pa pravijo, da vino „šenkuje“ — *Wein schenken.*

Nemci so začeli narejati ženskim oblačila iz obročev, ker pravijo — *Reifrock.*

Nemci pridevajo otrokom, kterim starši pomerjó, še ene usta, to je — *Vormund.*

Pri vseh ljudstvih otroke redijo in učijo, pri Nemcih jih ulečejo; ker pravijo — *Kinder erziehen.*

Pri Nemcih imajo vsi hribje noge, ker pravijo — *Am Fusse des Berges.*

Med Nemci prijatli ne stojijo na dveh nogah, ampak le na eni, pravijo — *Er steht mit ihm auf einem freundschaftlichen Fusse.*

Nemci imenujejo najimenitniše opravila, igrače, ker pravijo od takega, ki ima veliko oblast v rokah — *Er hat einen grossen Spielraum.*

Visoke mogočne osebe so bile menda nekdaj tako rahle, da se je skoz nje vidilo, zato so jim rekli — *Durchlaucht.*

Nemški grofje so bili rojeni le na visokih hribih, zato se jim pravi — *Hochgeboren.*

Kdaj je nek pri Nemcih postal pes znamenje revšine, ker pravijo — *Er ist auf den Hund gekommen.*

Kadar Nemec kaj neumnega naredí, pravijo, da kozla vstrelí — *Hat einen Bock geschossen.*

Čudno je, da pri Nemcih nevesta prinese v hišo strup, ker pravijo — *Mitgift.*

Nemci ljudí lepe obnaše zaperajo, ker od takih pravijo — *Eingezogen.*

Malopridne pa izpušajo, ker jim pravijo — *Ausgelassen.*

Kadar Nemci odbornike volijo, menda vselej strelajo, pravijo jim — *Ausschuss.*

Kadar dnarje dajo komu, preden jih zasluži, menda tudi strelajo — *Vorschuss.*

En malo prismuknjen Nemec menda zmiraj strela, ker mu pravijo — *Schuss.*

Nemci tudi dim v sode spravljajo, ker pravijo — *Rauchfass.*

Tudi tinto Nemci v sodih hranujejo — *Tintenfass.*

Čudno je, da Nemci tako radi tolčejo, ker veliko opravil le s tolčenjem znamenujejo, kakor: vorschlagen, nachschlagen, durchschlagen, aufschlagen, ausschlagen, überschlagen, anschlagen, entschlagen, beschlagen, zuschlagen. Pa še veliko druzih.

Višnjagorski.

Dopisi.

Iz Zagreba 1. aprila. V. G. — Beseda (koncert) v korist tukajšni učiteljski knjižnici 23. dan p. m., ki jo je „Novicam“ oznanil njih navadni dopisnik, se je izverstno obnesla na vsako stran. Kakor čujemo, bomo imeli v kratkem v tukajšnem gledišu horvaško igro za siromaške Dalmatince; igrali bojo horvatski plemenitniki. Naj Vam še oznanim, kako Horvatje spoštujejo svoje za domovino neutrudljive pisatelje. Poddružnica sv. Ivanika je vredniku „Gospodarskega lista“ g. Bogoslavu Šulek-u poslala zlato pero s slavivnim pismom, v kterem se mu iskreno zahvaljuje za njegovo delavnost na horvaškem literarnem polji, posebno pa za marljivo vredovanje „Gospodarskega lista“. Omenjeno peró je mojstersko delo. Visi na dvostruki zlati verižici; v sredini se nahaja s krono horvaško-slavonski gerb tudi iz čistega zlata narejen, in na srebernem deržalu je napisano v horvaškem jeziku posvečenje. Poddružnica, ki je to storila, je lepo poslavila zasluženega vrednika kmetijskega časnika, pa tudi sama sebe je počastila, kazaje, da vé ceniti vredne svoje možake. Slava!

Iz Reke. Vem, da se tudi v Ljubljani zdaj marsikaj sliši iz Horvaškega, pa se je tudi res, od kar sem Vam zadnjikrat pisal, marsikaj novega prigodilo. Narod se je iz dolge nečimernosti zopet zdramil. To novo življenje nekteri res pisano gledajo in sèm ter tjè gerdo domorodce natolcovajo. Te gospode bi le prosil, spomniti se besed svetega pisma: „Po njihovem sadu jih boste spoznali“. Nobeno oko pa do zdaj še ni moglo spaziti ne zernica koristi, ki bi jo bila prinesla delavnost teh zabavljačev bodi si vladi, bodi si narodu. Da pa so domorodci mnogo, mnogo obema koristili, nam spričuje zgodovina. Vse, kar se nasprotno njim govori, pa so prazne marne, ali pa hudobija. Naj omenim tedaj ob kratkem, kako so zadnje mesce Horvatje napredovali. Poglavitna, vesela novica je, da je notranje sovraštvo na vse strani zginilo. V Pripomorji ni več nikakoršne laške stranke; prejni laškutarji so poprijaznili se z domačimi in jim razodevajo spoštovanje, kakor jim gré. Tako se je popolnoma zedinilo z narodsko stranko tudi horvaško plemstvo, ki je bilo pred večidel madjaronsko; pri veselih gostijah je delala se bratovščina in zdajci začno imenitni plemenitaši podpirati domačo literaturo, domači napredek. Ravno zdaj se snuje tudi družtvo sv. Cirila, slovanskega aposteljna; pristopiti mu bodo zamogli brez razločka katoličani in staroverci, ker svetnika oboji enako časté za največjega dobrotnika. In tako gine od dné do dné tudi sovraštvo zavolj vere. Pa tudi med Horvati in Madjari ni nobene jeze več; kjer koli se snidejo, se prijazno pozdravljajo in pomenkovajo, vse je odpuščeno in pozabljeno. Nekterim ljudem, ki se štulijo za Bog vé kake „patriote“, se zdí ta prijaznost med narodi tern v peti in silno nevarna. Hotli bi, da so si vse avstrijanske ljudstva eno proti drugemu kakor psi in mačke. Takim ljudém nikoli ne vstrežeš. Ako so narodi si navskriž, kričé v eno mer: „ewiger Nationalitätenhader;“ ako so prijazni, sem jim podtikajo „Hintergedanken“. Sam Bog vstrezi takim. Taka politika je pa grozno piškava, zato, ker je hudobna. Gorjé deržavam, ki skušajo stati na temelji takošne sirove nemoralnosti. Jez pravim, da mora biti, kakor povsod drugej, alfa in omega vsake politike sprava in ljubezen. In zato je gotovo le veselo znamenje, da je med Horvati notranji prepir potihnil. Žal pa bi nam bilo, ako bi obetane politične novine ne prišle na dan. Kako nek hoče narod brez njih svoje potrebe in svoje želje vladi razodevati? — Pisal sem Vam, da je dobil horvaški pisatelj Kurelac *) povabilo, priti na rusko vseučilišče v Harkov. Toda blagi mož tega ni sprejel; pretežko ga stane,

---

*) Ne zdi se nam treba popravljati tiskarne pomote, po kteri se je unidan pisalo Kuralec namesto Kurelac, ker učenega domoljuba ime je vsakemu omikanemu Slovencu tako dobro znano, da vsak sam popravi tiskarni pogrešek. Vred.

puščati svoj narod; raje živi v bridki nadlogi domá. — Prišlo mi je ko to govorim, na misel, da zdaj spet, kakor pred tremi leti, nek barantač Kranjcov išče, da jih pelje v amerikansko republiko Bolivio za koloniste. Se ve, da jim obeta zlate gradove, da bodo pridelali obilno cukra, kofeta, tobaka in drugih dobrot, morebiti tudi zlata na cente, in zraven da ne bodo nič davkov plačevali! Kakor mi je sam pravil, jih je v Terstu že precej dobil, tudi trije šomoštri so se oglasili. Temu človeku je ime Gergec, pa dvomim, da bi mi bil pravo ime povedal. Kar sem poznal po govorjenji, bi utegnil biti iz Idrije. Da mu ljudje bolj verjamejo, jim pokazuje cel sklad papirjev, rekoč, da so mu to pravice. Morebiti ga je bolivska vlada res najela; toda tudi nji ni nič upati v teh recéh. Osleparila je še vsakega, ki se je dal ji privabiti. Uni dan sem govoril tudi z nekim Verhničanom, ki mi je pravil, da gré po veliki noči v Egipt, kjer nek skalnat hrib presekujejo; menda je slišal od daleč nekaj o sueškem kanalu, pa ga žene „s trebuhom za kruhom“. Ako so že Slovenci prisiljeni preseljevati se kam drugam, ker jih sèm ter tjè ne more naša zemlja vseh živiti, naj saj zapeljive sreče ne išejo v Ameriki, dokler so jim drugi kraji odperti. V Slavonii, na priliko, bi jih marsikteri grajšak rad sprejel; najrodovitneji zemlji manjka tam delavcov; bi ostali vendar blizo doma in med svojim narodom. — Zdaj pa še nekaj zastran naše literature. Slovenskih bukev tukaj ni moč dobiti, razun če si jih človek sam iz Ljubljane naročí; vendar pa bi se jih tukaj dokaj prodalo. Naj nam pošlje kak knjigar Fleišman-ove pesmi, prav težko jih pričakujemo, in ravno tako Vilhar-jeve in Cegnar-jeve poezije. Zastran bukev pa naj povem še nekaj, kar se je meni pripetilo. Poslal mi je gospod Drobnič iz Gradca že pred pol petim mescom svojih slovenskih iger 30 eksemplarov; jez sem jih pa prejel še le sred januarja, dobivši od pošte duplikat — recepis, ko nikakoršnega pervega povabila vidil nisem! Ljudje so segli hitro po igrah, toda najbolj mladi ljudje brez plenka, pa so prosili me, da čakam. Do zdaj sem dobil dnar še le za 8 bukev. Duh je voljàn, al mošnja je suha! Kdor pošilja sem knjige, mora saj ubogim učencom za en čas upati! Plačajo pa pošteno, kadar imajo. Taka se mi je godila tudi za horvaške bukve; včasi sem moral čakati pol leta, pa tudi več, pa ni drugač, če nečemo v mladini veselja do domačih rečí pogasiti. Res pa je tudi, da ni vredno naše bukvarstvo piškavega oreha; ko bi bilo bolje urejeno, ne dvomim, da bi se prodalo naših bukev trikrat več kakor tako. Med vsemi obertnijami je ono najmanje napredovalo. Peripatetikar.

Od Primorja. Kako všeč nam je, drage „Novice“, dopis iz Gorice v vašem zadnjem listu, ne moremo povedati. To so izlitki prave domače duše, ki ljubi svoje očetstvo in mili njegov jezik. Posebno so nam pa mično šepetale po ušesih besede, s kterimi sklene dopisatelj: „Pičeni od vsakega komarčka ne smemo več padati v omedlevico. Zaupno stopimo na bojišče dušnih močí; naše orožje je pošteno iz dobrega blaga, ter pokažimo, da zgodovina tudi nas potrebuje. To moramo storiti tudi mi Primorci; tudi nas je izbrala Božja previdnost za naš dragi slovenski narod. Bratje! za mnogo let se bo sodil naš spomin; dajmo! da bodo naši potomci s spoštovanjem se spomnili nas“. Za mnogo let se bo sodil naš spomin. Nič kakor gotova resnica! Zgodovina namreč pretehtuje dela dedov in vnukov in njeni pravični obsodbi ne odide nobeden. Ona odmeri vsakemu zasluženo „slavo“ ali „grajo“ in pa še solnčno čisto spričuje, da so „odpadniki“, naj si bo že v veri ali v občinskem življenji ali pa v maternem jeziku, neka nesreča, ki je dostikrat tudi stoletja več poravnati ne zamorejo. „Poglejte Ločnik, vas, še ne celó uro hoda od Gorice! Stari Ločničanje še umejo slovensko, mladina pa je skoz in skoz že furlanska“ — toži pisatelj „Novic“ in po vsi pravici. Ker pa morebiti marskteremu ni znano, odkod da ta prikaza izvira, jo povemo, pa zmiraj z ozirom na prigovor „relata refero“ tako-le: Ločničanje so zgolj, kakor še dandanašnji, njihovi severni sosedje, slovensko govorili, in sicer do tiste dobe, da je neki Anton Leonardič (Leonardig po laški pisavi) postavljen bil za njihovega farmana. Ta, kakor pravijo, nek učen, pa tudi ne malo svojoljuben mož, se je sramoval, kakor vse njemu podobne revne duše, biti rojen Slovenec. Svojo najpervo sulico vlomi zoper slovenščino po tem, da se prekersti v „Leonardis“. Bivši farman (fajmošter) v Ločniku je šlo njegovo celo djanje na to, podlesti slovenščino v furlanščino“. Ker pa vendar, kakor stari prigovor terdi, se ne zverne deblo na en mahljej, začne tudi on moliti v cerkvi po furlanski, uči in zapove učiti kristjanski nauk otroke po furlanski in ukaže ženinom in nevestam, naučiti se molitvice in najpotrebniših resnic sv. vere po furlanski! Terda volja in če tudi ne „zelus domus tuae comedit me“ spodrine njegov materni in vplodi namesto njega drugi jezik — ako ga ravno ne pozná vesvoljni svet. — In še dandanašnji se vidi na Sveti gori, kadar pridiguje slovenski duhovnik, kako stari Ločanje pobožno na glas svojih nekdanjih dedov poslušajo, v tem, ko mladi zato, ker ga ne umejo, rijejo iz cerkve. Res je, da so Leonardiča nekteri iskreni Slovenci v Ločniku nasledovali; al ti so spoštovali mladosti utisnjeni jezik in so tudi prav imeli, zakaj drugač bi precej po „panslavizmu“ vonjali. „Pičeni od vsakega komarčka ne smemo več padati v omedlevico“. Prav imate! Vendar ko bi bili ti „komarčki“ našega rodú, bi se še tudi pogoltnila ena in druga terpkega okusa; pa so le večidel ljudje takega reda, ki se tako malo zavejo slovenskega jezika, kakor zajec bobna, ali, na kratko rečeno, čertijo kar ne umejo. Zgodi se pa tudi, da taki tiči v lastno sramoto včasih kaj dobro naletijo. Taka se je pripetila nekemu leta 1848, ko so bili slovenski možaki poklicani zastran volitve poslancov v Frankobrod. Ta človek jim govorí na dolgo in široko v jeziku, ki ga ne umejo, kakošne da morajo voliti možé in kakošne da ne, in sklene precej neprilično, da zavolj pomanjkanja nemščine oni za taki zbor niso, ker bi mogli tam samo le molčati, kakor „dolgouhci“. Ta nagovor potolmači po slovenski na njegovo povelje neki njegovih podložnih, zabrusi jo pa tako-le: „Ker vi te šprahe ne zastopite, ktera se v Frankfurtu šraja, tako vi osli niste za tam, temoč sami taki, kteri to špraho zastopijo“. Neskončen smeh se vzdigne. Nazadnje so pa radi vsi skupaj — doma ostali.

Od kranjsko-štajarske meje 29. marca. — š — „Novice“ so unidan v Oglasniku št. 8 naznanile, da so 4 fantje dobili postavno otetnino za to, ker so lansko leto (kmali bo obletnica) nekega človeka v Savi smerti oteli. Naj Vam povem, kako da se je to zgodilo. 14. dan aprila se hoče grajšinski oskerbnik, ker brodnika ravno ni bilo pri rokah, sam pod zagorsko postajo železnice na Jezu (štric Prusnika) čez Savo prepeljati. Komaj čoln od brega odrine, ga dereča voda berž sred Save potegne. Kdor nevarni kraj pozná, kjer je nekdaj za ladije nalaš kanal bil — kraj, kjer Sava po ojstrih pečinah in kobilah se v belih penah serdito razbija in po stermem slapovji hruší — on vé, da je moral gospoda smerten strah prepadati, viditi, da močna struga čolnič v strašni prepad naglo žene. In res! v malih minutah treši čolnič na rogato skalo, se na drobne kose razbije, — mož pa se vendar za skalni rog ulovi, ga s skerčenima rokama terdno objame in na ves glas kriči: „Pomagajte, pomagajte! 1000 gold. dam, kdor me reši!“ Stražaj in delavci na železnici sicer slišijo in vidijo topljenca; al kdo mu je v stanu pomagati? Tudi za 10.000 gold. si nihče ne upa med peneče valovje in ojstro skalovje. Tako mož več ur v smertnem strahu brez upanja na pomoč visí in vpije, dokler ni že ves ohripal. — Al glejte! zdaj pride Matevž Koritnik (zavolj velike pogumnosti „Radecki“ imenovan) in ž njim Alojz Hafner (ne Achner), človek junaške kervi, od Terbovškega broda s čolnom, kterega po

suhem Bernard Stok in Janez Pelauer za dolgo verv privezanega vlečeta, vsaki hip pripravljena, ako se čoln na skalovji razbije, da Matevža in Alojza, in če bo mogoče, tudi topljenca na suho potegneta. Ko nekaj više od skale, ktere se gospod derži, s težavo pridejo, brodnarja z vso močjo čoln k topljencu poženeta, Matevž hipoma verv okoli že napol mertvega verže, ga naglo k sebi od skale v čoln potegne, Janez in Bernard pa čoln po dolgi vervi k kraji vlečeta in tako očitni smerti rešijo gospoda. Ker so bili vsi do kože mokri in zmrazeni, hitijo kar se dá proti Zagorju se v bližni oštarii preobleči, ogret in okrepčat se. Ko se tudi smerti oteti bolj okreva in se smertnega straha oddahne, seže v varžet, v kterem je, kakor pravijo, res čez 1000 fl. imel, in dá svojim rešiteljem — 9 goldinarjev (piši devet goldinarjev) in gré svojo pot! Odkod je ta mož domá, ki je svoje življenje v Savi tako drago, na kopnem pa le za 9 goldinarjev v bankovcih cenil, ne bomo pravili, ker naš namen je bil, le verle naše rojake pohvaliti, ktere zavest dobrega dela plača ne pa cekin; — toliko pa vendar rečemo, da mož v Savi ni bil — našinec.

Iz Ljubljane. Klic Njih eksc. deželnega gospoda poglavarja v včerajni „Laib. Ztg.“ prosi pomoči revnim našim Dolencom in Notranjcom. Drugo pot bomo natisnili celi razglas. — V poslednjem mestnem zboru je bilo na predlog gosp. župana-namestnika sklenjeno, gosp. Ridinger-u iz Augsburg-a, ki je po svetu že več gaznih svečav napravil, tudi napravo take osvečave za ulice ljubljanskega mesta izročiti proti temu, da delo letos začne in ga doverši v prihodnjem letu; — tudi je bilo v tem zboru sklenjeno, da se mesto podpiše za 5000 gold. loterijnega posojila. — V saboto zvečer je bila v gledišu nemška igra „Die Weiber von Veldes“, izdelana od gosp. Germovnika po tisti prigodbi leta 1813, ki so jo „Novice“ unidan popisale pod naslovom „Serčne Blejke“. Kako je pač bilo in kaj? — bojo radovedno barali naši bravci. Gledišе je bilo polno tako, da se je vse terlo doli in gori; vrata parterja so mogle celó odperte biti, da so ljudje v predvežji stali; veliko jih celó ni moglo noter. Naše „Blejke“ morejo pač ponosne biti, da so napolnile gledišе tako kakor še nikoli letos ni bilo! — In kako je igra dopadla? bo vedčno dalje prašal ta in uni. Da resnici damo, kar resnici gré, moramo reči, da v obče dobro, ker ploska je bilo dovelj in na koncu vsakega akta je bil gospod pisatelj klican, namesto kterega pa se je neki igravec zahvaljal. Tako je bilo. — In kaj pa kritika pravi? Domača kritika pred vsem bi bila rada vidila domačo igro v domači besedi, v kteri bi bil podžupan (mêrov adjunkt) iz Zagoríc, korenjak od nog do glave, — Ferjanova Anka iz Želeč, junaška vodnica blejskih žen, — smešni mlinar Matija, in pa pobožni fajmošter blejski še vse bolj segli v persi poslušavcov kakor v ptujem jeziku. Pa tudi modrega Petrana, postavnega Kokalja v kožuhu, ribčevega fanta „lepega Janeza“ si ne more, kdor je kdaj v Bledu bil, misliti drugač govoriti kot po domače. Pa — kaj hočemo! Gosp. pisatelj, ki ne zná našega jezika, si je izvolil za predmet svoje igre našo prigodbo in po nji je igro napravil v svojem jeziku, češ, naj jo napravi kak drug v svojem domačem. O tem tedaj ne more biti nobene pravde. Sploh pa je postavil naš narod gorenski tako častno na oder gledišni, da ga radi pohvalimo za tega voljo. Dve stranki si stojite v tej igri nasproti: radoljški prihodar (Rentmeister) — ptujec — s svojima gojzdnarskima hlapcoma hoče terdovratno spolniti, kar mu ukaz francozke vlade zapoveduje: vagati in ceniti (nazadnje pač tudi uzmati) zlatnino in srebernino cerkvice M. Božje na jezeru, — cela druga množica je zoper njega; le župan zagoriški je bolj figa mož, toliko krepkeji pa se obnaša njegov pomočnik (podžupan), ki je zraven Ferjanke duša upora in zmage serčnih Blejk. Ta dva kakor tudi mlinarja in fajmoštra je gospod pisatelj posebno dobro pred oči postavil. Z mero, pokteri pa mojstre gledišnih iger merimo, ne smemo pohlevne „dramatizirane episode“ meriti, ker pomisliti nam je, da je gosp. Germovnik čisto novinec na tem polji in da si je izbral malo prigodbo za svoj predmet. Ko bi bil okrajšal nektere predolge dvogovore in bi bil namesto njih vpletel par lepih pesem, za ktere je toliko priložnosti (mlinarju na pr. bi se kaj podala kakošna kratkočasnica), — ko bi bil Francozúnu prihodarju zasadil v serce kako pšico, da bi mu bil boj z ljubeznijo izpeljanje njegovega povelja težíl, — ko bi bil konec pervega akta krepkejši (effectvoller) in ko bi bil na koncu 2. akta zbor verlih Blejk pel globoko v serce segajočo Potočnikovo „Slavo Marije“ (Veš o Marija), bi bila igra na pol več vredna, in rekli bi, pisatelj je naredil, kar je bilo mogoče iz male stvarice. In to bi se dalo za drugo igranje ali za prestavo v slovenski jezik lahko popraviti. Narodni krajnski ples je bil dobro izpeljan, malarija blejskega jezera in njegove okolice pa je bila prava mazarija. Če ni mogel letošnji gledišni vodja s kakošno boljo podobo slovesa vzeti od Ljubljane, naj si drugo leto na Grintovcu osnuje gledišе, ne pa v Ljubljani! Mi hočemo naš najlepši kraj v spodobni podobi, ali pa nič. H koncu le še to: Naj bi bila spet ta nova skušnja, s kakošnim veseljem se sprejemajo domače reči, našim pisateljem živa spodbada, marljivim biti na domačem dramatičnem polji!

Iz Ljubljane. (Za pirhe kaj!) Ravno je prišla na svetlo v posebno zali opravi iz Blaznikove tiskarnice nova četvorka (Quadrille) pod imenom „Ljubice“ po slovanskih pesmah za klavir zložena od gosp. Franca Blažka, glasovodja (Kapellmeister) sedaj v Ljubljani bivajočega cesarskega regimenta nadvojvoda Franc Karlovega. Četvorki, ki jo je slavnoznani glasovodja blagi naši domorodki gospé Josipini Terpincovi posvetil, se po pravici pravi „Ljubice“, ker je zložena iz najbolj priljubljenih slovanskih pesem; zato so se pa tudi „Ljubice“ povsod, v kasini in drugod, kjer jih je vojaška muzika igrala, radostno poslušale. Nadjamo se tedaj, da bojo kmali pot našle do vsacega klavirja ravno tako v Ljubljani kakor v Zagrebu, v Celji kakor v Varaždinu, v Novem Sadu kakor v Pragi itd. povsod, kjer so te pesmi znane. V Ljubljani se dobivajo pri gosp. Giontini-tu po 50 nov. kr. — Vodja ljubljanske katoliške družbe, častiti gosp. dr. Vončina so dali postave te družbe tudi v slovenskem jeziku natisniti; gosp. Praprotnik je dobro po domače povedal, kar je družbenikom treba vediti.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Ministerski ukaz od 15. sušca, veljaven za vse cesarske dežele razun Beneškega in vojaške Granice, veleva, da vsi prepiri in tožbe zastran službe in plačila (lona) med kmetijskimi gospodarji in pôsli in delavci spadajo vprihodnjič v opravilstvo politične (kantonske) gosposke, dokler se pôsli še v službi ali pa delavci v delu pri gospodarji ali da saj ni več kot 30 dní preteklo, kar so iz te službe stopili; po preteku tega časa pa grejo take prade pred sodniško gosposko. — Po tem ukazu so posli in delavci kakor tudi gospodarji na boljem, ker se morejo vprihodnjič taki prepiri namesto na dolgi poti pravde ob kratkem pri njih kantonski gosposki rešiti.

— Povedali smo ob svojem času, da kresijske gosposke v Avstrii zgor Aniže in pod Anižo kakor tudi na Štajarskem imajo po cesarskem ukazu nehati. Ministerski ukaz od 24. sušca zdaj veleva, da 30. dan t. m. je konec teh gosposk, ker bo veči del njih dozdanjih opravil deželno poglavarstvo samo prevzelo, nektere opravila pa se bojo izročile okrajnim gosposkam (Bezirksamt).

— Svet se zmiraj krajša; kmali ga ne bo nič. Pravijo, da iz Dunaja v Pariz in London se bo po dodelanih železnicah že mesca rožnika v 46 in 48 urah prišlo.

— Po cesarskem ukazu od 27. sušca so gospodarjem

na Ogerskem, Horvaškem, Slavonskem, Erdeljskem, v serbski Vojvodini, temeškem Banatu in vojaški Granici zavoljo sejanja tobaka nektere polajšave dodeljene.

— Tudi iz Galicije so poslali judje poslance na Dunaj se zahvaliti Njih Veličanstvu za jim podeljene pravice.

— Tukaj imamo zdaj moža prečudno ustvarjenega, ki že 10 let po svetu potuje in se zlasti zdravnikom kot zanimivo prikazen skazuje; persno kost ima namreč preklano in celo serce mu leží odzunaj, da ga vsak lahko pošlata; le sama koža ga odeva; vidi se očitno, kako vsak trenutek bíje, se kerči in razteguje, da krí poganja v velike serčne žile. To je gotovo najbolj odkritoserčen mož na svetu!

Iz Tersta. Vse premakljivo in nepremakljivo premoženje Mojsesa Basevi-a, ki je tudi cesarsko armado na Laškem lani zakladal in jo je pobegnil, ko so podmaršala Eynaten-a zaperli, je v prid ces. vojaškega dnarstva zapečateno in v prepoved djano.

Štajarsko. Iz Gradca 1. aprila. Da bi se našemu mestu ohranilo vseučilišče (velike šole) in se pomnožilo s zdravniško višjo šolo, je mestni odbor sklenil, za to šolo vsako leto darovati 8000 gold.; deželni stanovi bojo gotovo še več dodali. — Nova železnica iz Gradca v Köflah (Kevlje?) se bo jutri odperla in potem vožnja po nji začela.

Česko. Iz Prage beremo v „Lumiru“, da se ondašnji gledišni vodja gospod Thomé pripravlja, v prid ubogim Horvatom napraviti česko igro, v ktere se bojo vvedli odlomki nekterih jugoslovanskih dram.

Tirolsko. Iz Inšpruka se piše, da se ravno zdaj posebna komisija zaupnih mož pod vodstvom deželnega poglavarja nadvojvoda Ludevika posvetuje zavolj deželne brambe.

Ogersko. Kakor „Hirnök“ piše, je grof Pavl Eszterhazy sklenil, za povzdigo madjarskega slovstva in v pripomoč slovstveni delavnosti vsako leto darovati 2000 gold.

Laško. Laško-francozke barantije so pretekli teden na neki upor zadele, kterega menda niso pričakovali. Kar se vse druge velike vlade niso upale početi zoper mogočnost Napoleonovo, se upa majhna dežela švicarska: Švajca se krepko ustavlja zoper početje francozke vlade in brani svoje pravice, ki jih po starih pogodbah ima do Chablais-a in Faucigni-a v Savoji, ktero celo si hoče francozka vlada prilastiti. 29. dan t. m. se je snidel veliki zbor švicarski v Bernu; kaj je sklenil, še ni znano; dosihmal so Švicarji po tem krepkem uporu le to dosegli, da armada francozka, ki že maršira v Savojo, teh dveh okrajin za zdaj še ne bo posedla. Švajca kliče sicer vse druge vlade na pomoč v sili, ki se ji godí — malo pa je upanja, da ji bo ktera zdatno pomagala. Vse tedaj zdaj vedčno pričakuje, kako se bo ta klopčič izmotal. Angležka ministra Russel in Palmerston sta sicer v deržavnem zboru 27. sušca se zlo hudovala zoper francozko vlado in sta naravnost in očitno rekla, da zdaj je konec njih serčne prijaznosti do Napoleona; al 3 dní potem, ko je Peel vprašal ministre: ali se bojo ustavili nepoštenemu francozkemu početju? ni nobeden čehnil ne besedice. Tudi pruska vlada, od ktere se je govorilo, da bo krepko na noge stopila, ni dosihmal nič druzega storila kakor da je odgovorila na Thouvenel-ovo pismo s pismom, ki ni ne krop ne voda. Ako bi se pa vendar utegnili Angleži spreti s Francozom, pravijo, da se bo hitro osnovala rusovska-francozka zveza, ki bi bila Angležem hud tern v pêti. Tako stojé zdaj te zapletke, kterih konec še ni znan. V tem pa maršira sardinska armada v Modeno, Parmo in Toskano, pa tudi v Romagno je prišlo že kerdelce, ki dela kvartir veliki sardinski armadi. Kakor sv. oče, protestirajo zdaj tudi vsi odstavljeni vladarji laški. Sv. oče so po skrivnem zboru 23. p. m. oklicali izobčenje iz cerkvene zaveze vsem, ki so se punta ali napada njih dežel udeležili ali z djanjem ali z besedo kakor koli. Potem takem veljá izobčenje ne le sardinskemu kralju in ljudstvu, temuč tudi Napoleonu in njegovim svetovavcom. Al Napoleon je 1. dan t. m. v vradnem časniku oklicati dal, da noben razglas in nobeno pismo papeževe vlade se ne sme brez dovoljenja ne tiskati ne oklicati, in tako bo storil gotovo tudi kralj sardinski, ki je vsem svojim novim ljudstvom te dní oklical, naj mu, ker je za njih osvobodenje življenje svoje vagal, bojo tako udani kakor njegovi stari Sardinci; Savojcom in Ničanom pa je poslal razglas, v kterem jih odvezuje prisege, ktera jih je doslej vezala k zvestobi do njega. — Rima še zmiraj francozka vlada ni zapustila. Slavni francozki general Lamorciere, ki pa noče od cesarja Napoleona nič vediti, se je te dní na povabilo svetega očeta iz Pariza v Rim podal, da bi svetoval, kaj bi bilo z rimsko armado početi; nekteri celó pravijo, da ga sveti oče želé za poveljnika svoje armade.

Iz Serbije 22. sušca. Čudne rečí se godijo tukaj. Zakletbe zoper vlado Miloševo sumljivi in zatega voljo v zapor djani Milan Janković, tajnik v ministerstvu notranjih oprav, je marsikaj razodel, kar priča, da stranka Stevceva, ktere deležnik je tudi metropolit (véliki škof) podkopuje vlado rodovine Miloševe. Knez Miloš je verjel kovarnim volkom v ovčjem kožuhu in se dal zapeljati od njih; je zaterl „Serbske Nov.“ in mučil poštenega vrednika, prijatle in podpornike svoje vlade je imenoval izdajavce itd. Zdaj so se mu oči odperle, da vidi, kaj počenjajo ti ljudje. Treba bi pač bilo, da bi namesto polomljenega starega Miloša njegov krepki in bistroumni sin Mihael vladarstvo v svoje roke vzel. — Tako piše „Tem. Zeitung“.

Rusovsko. „Hamb. Nachr.“ je 27. sušca naznazil telegraf, da se v Parizu govori od nekega napada na življenje rusovskega cara, in da vzrok te zarote je togota nekterih žlahtnikov zavoljo osvobodenja kmetov iz njih dosedanje sužnosti, za ktero se car iskreno poteguje. Od nobene druge straní se pa ni še slišalo, da bi bila ta govorica resnica.

— Kakor v „Slovensk. Nov.“ beremo, je poslednje dní sušca na Rusovskem še silna zima bila; 21. dan sušca je bilo v Petrogradu 8, v Moskovi celó 11 stopinj mraza.

Z Turškega. Iz Carigrada se 24. sušca piše, da se nekake prekucijne znamenja kažejo; vendar dosihmal še ni nič hudega; princa Jurija Stirbej-a so velike izdaje zatoženega zaperli.

Iz Afrike. Vojska med Španjolci in Marokanci je končana; Španjolci so zmagali in si privojskovali okolico pred Ceuto med morjem angherskim in pa okolico med Sv. Križem in morjem; kupčija v marokanske dežele bo Španjolom vprihodnje odperta s posebnimi pravicami; za vojskine stroške dobijo 100 milijonov; dokler jih ne plačajo, obderžijo Španjci Tetuan v svoji oblasti, potem bo pa Tetuan spet marokanski.

Pogovori vredništva. Gosp. J. T. na R: Hvala serčna za poslano. Prosimo za obljubljeno. — Gosp. J. Z. v Viš: Jako ste nas razveselili, da ste spet se oglasili po dolgem — predolgem molčanji. Hvala lepa!

Žitna cena

v Ljubljani 31. marca 1860.

Vagán (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 5 fl. 99. — banaške 5 fl. 99. — turšice 4 fl. 27. — soršice 4 fl. 45. — reži 3 fl. $66^5/_{10}$. — ječmena 3 fl. $32^5/_{10}$. — prosa 3 fl. 60. — ajde 3 fl. $42^5/_{10}$. — ovsa 2 fl. 40.

Kursi na Dunaji 3. aprila.

5 % metaliki 68 fl. 60 kr. Ažijo srebra 32 fl.
Narodno posojilo 78 fl. 70 kr. Cekini 6 fl. 26 ½ kr.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**